

**АСАБЛІВАСЦІ БЕЛАРУСКАГА
ТЭЛЕВІЗІЙНАГА ТРЭВЕЛ-ДЫСКУРСУ
(на прыкладзе тэлеклуба «Вецер вандраванняў»)**

Пасля Вялікай айчыннай вайны імкліва набіралі папулярнасць паходы камсамольцаў па мясцінах баявой славы. Улады краіны іх падтрымлівалі, нават маршал І. Коневу хадзіў разам з камсамольцамі ў вандроўкі і спяваў ля турысцкага вогнішча [1]. Росквіт аматарскага турызму доўжыўся амаль да эпохі Перабудовы. Для тысяч навукова-тэхнічных працаўнікоў, інтэлігенцыі, турыстычнай рамантыка і бардаўская песня стала практычна адзінай мажлівасцю ўцячы ад даволі бесперспектыўнай савецкай паўсядзённасці. Такія таленавітыя, адукаваныя людзі і сфарміравалі спецыфічны дыскурс беларускай тэлевізійнай трэвел-журналістыкі, што зафіксаваны ў перадачах тэлеклуба «Вецер вандраванняў» на працягу 27 гадоў яго існавання. Аўтар гэтага артыкула прааналізавала 120 фільмаў з архіва Белтэлерадыёкампаніі (у тым ліку 33 выпускі тэлеклуба «Вецер вандраванняў») і 50 мікрафонных папак «Ветра вандраванняў» з Нацыянальнага гістарычнага архіва, што дало падставу акрэсліць асаблівасці беларускага тэлевізійнага трэвел-дыскурсу.

Для жанра характэрнае *алітаратурванне аўтарскай асобы* [2, с. 47]: часам немагчыма аддзяліць аўтара ад лірычнага героя паведамлення. У студыі праграмы аўтар-інфарматар (часцей за ўсё гэта кіраўнік групы турыстаў-аматараў) расказвае пра падрабязнасці свайго паходу. Аповед ён ілюструе фотаздымкамі, а з 1970-га г. і кінакадрамі, што зрабіў сам. У мікрафонных папках упершыню з'яўляецца тэрмін аўтар-аператар [3].

У выпусках тэлеклуба існуе *апеляцыя да навуковага дыскурсу*: госці ў студыі апісваюць, абараняюць свой маршрут. *Вышэйшая камісія* ацэньвае тое, наколькі трапна яны гэта зрабілі, у выніку выдаюць пасведчанне «*знаток беларускіх ветраў вандраванняў*» ці «*асаблівы знаток беларускіх ветраў вандраванняў*».

Рамантызм характэрны для перадач савецкіх часоў. Практычна ва ўсіх перадачах ёсць вобраз героя, для якога маральныя прынцыпы – гэта першааснова ўчынкаў. *Но такой уж я законченный чужак – / Я гоняюсь за туманом, за туманом / И с собою мне не справится никак.* – спяваў Юрый Кукін. Героі падарожных нарысаў нават самі падкрэсліваюць, што яны рамантыкі: *Мы хотим предложить песню, которая написана витебским*

композитором, *тоже романтиком* и туристом, Яковом Косолаповым [4]. Але у «Ветры вандраванняў» характар рамантызму не такі, як у мінулыя часы: герой тэлепадарожжа ўпершыню ставіцца да свайго светапогляду з іроніяй. *Шлем, да панцiry, да седла... / Бинт, бальзам, примочка. / Есть такое ремесло – / Рыцарь-одиночка* – так спяваў бард Юрий Кім. У перадачы «Вецер вандраванняў» ёсць рубрыка «Турыст смяецца» – шаржы з іранічнымі каментарамі, дзе малюнкi рабiў канструктар Бюро эстэтыкі Мінскага гадзiннiкавага заводу А. Зiнчук, а тэксты складаў А. Чуланаў. Напрыклад: *Алексей Зинчук изобразил сборщицу часового завода в момент, когда она вьтает выше облаков* [5].

Рамантыка звязаная з разглядам кожнай сiтуацыi як iдэальных узаемаадносiн. Напрыклад, усе турысты-аматары адмовiлiся ад доўгачаканага паходу, бо адзiн з iх адчуў горную хваробу. Пры гэтым iнфарматар сцвярджае, што *рабiлi асноўнае – ратавалi чалавека* [3]. Вобраз чалавека як самай вялiкай каштоўнасцi сусвету супрацьпастаўляецца абагуленаму вобразу савецкага грамадзянiна з хранiкальна-дакументальных фiльмаў таго ж перыяду. Т. Рабалi, маючы на ўвазе прозу 18 ст. пiсаў, што падарожны нарыс «*утварае iлюзiю iнтымнасцi, якая павiнна была моцна адчувацца на фоне ўрачыстых прамоў i высакапарнай прозы сатырычных часопiсаў*» [2, с. 44]. Варта сцвярджаць: тое самае адбылося на савецкiм тэлебачаннi, калi ўзник цыклавы падарожны нарыс, якi звяртаўся да праблем жыцця i чалавека ўвогуле.

Важным для дыскурсу тэлепадарожжа становiцца культ сяброўства. Турысты-аматары падымаюцца ў горы ў прамым сэнсе «ў адзiнай звязцы». «*По блеску в глазах различаю друзей*» (Барыс Вахнюк). Параўнаем з тэкстам тэлеперадачы: «... след в след, боясь оступиться на сантиметр в сторону, мы упрямо поднимались к манящей вершине Эльбруса» [4]. Клапацiцца пра сябра як пра сябе самога, бо ад гэтага залежыць уласны дабрабыт – вось адна з галоўных каштоўнасцей турыстаў-аматараў, якая знайшла ўвасабленне i ў тэлепадарожжах.

Наступная характэрная рыса дыскурсу тэлепадарожжа – гэта культ прыроды [2, с. 46]. Замест вобраза чалавека-пакарыцеля прыроды, якi iснаваў у большасцi савецкiх хранiкальна-дакументальных фiльмаў, упершыню з'яўляецца вобраз чалавека, якi адчуў велiч прыроды i прыкланяецца перад ёю: *Мы широко раскрыв глаза, любовались этим огромнейшим зеленым ковром, разрисованным диковинными узорами, созданными искусной рукой Природы из серебрянных нитей рек, и усыпанным голубыми блестками озер* [5]. Нават iндустрыйныя з'явы больш не ўзвялiчваюцца над прыродай, а робяцца яе часткай: *Где, как сутулые моржи, / Машины фыркают моторами* (бард Сяргей Сцёркин). Шчасце для чалавека – гэта аднасць з прыродай:

Капли весны, в лужах звеня, / Тихо стучат во мне... (бард Аляксандр Суханаў). Нярэдка аўтары перадач, услед за бардамі, выкарыстоўваюць прыём персаніфікацыі навакольных з’яў: *У Эльбруса скверный характер. А зимой двухглавый великан и вовсе несносен* [5]. *И луна как будто в окошке кассир* (бард Сяргей Сцёркін).

У падарожных нарысах вылучаецца актыўная роля аўдыторыі. Інфарматар-пасрэднік узаемадзеінічае з ёю з дапамогай дыялагізаванага маналогу [2, с. 65] – прамых зваротаў, рытарычных пытанняў. *«Скажите, когда вы поднимались на самолете выше облаков, у вас появлялось желание выйти и пробежаться по ним?»* [5]. Варта параўнаць з радкамі песні Юрыя Кукіна: *«Послушай, дорогой, / Он – там, а ты у черта на рогах»*. Нярэдка інфарматарамі ў праграме рабіліся барды, якія выконвалі сваі песні ў студыі праграмы. У межах «Ветра вандраванняў» з’явіліся жанры інтэрв’ю-песня і сюжэт-песня. Увод вершаў у паведамленне – гэта характэрная адметнасць падарожнага нарыса [2, с. 65]. Прыём дазваляе ўтварыць эмацыянальную сувязь з аўдыторыяй. *Персаніфікация аўдыторыи* [2, с. 72] яскрава прасочваецца. Гледачы не толькі ўдзельнічаюць у тэлевіктарыне, але і дасылаюць на скрыню праграмы лісты з парадамі аўтарам, якія вядучы зачытвае ў студыі.

Такім чынам, у 70-я – 80-я гг. XX ст. фарміруецца спецыфічны дыскурс беларускай трэвел-журналістыкі. Ён бярэ ў спадчыну рамантызм савецкіх хранікальна-дакументальных фільмаў і змястоўна перайначвае яго. Характэрныя рысы беларускага тэлевізійнага трэвел-дыскурсу – гэта алітаратурванне аўтарскай асобы, культ прыроды і сяброўства, актыўная роля аўдыторыі. Дыскурс вартасны. Сёння ён можа быць карысным для таго, каб пераадолець уяўленне аб трэвел-журналістыцы як забаўляльнай і вярнуць яе місію распаўсюджвання культурных і навуковых набыткаў.

Бібліяграфічны спасылкі

1. Мамонтова В. Вернемся, как в апреле птицы. Минск, 2005.
2. Роботи Т. Литература путешествий // Русская проза / под ред. Б. Эйхенбаума и Ю. Тынянова. Л., 1926. С. 42–74.
3. Ветер странствий-17 / Государственный комитет Совета Министров БССР по радиовещанию и ТВ. Отдел передач для воинов и молодежи. Тексты передач. М., 1968. С. 66–93.
4. Ветер странствий № 37 / Государственный комитет Совета Министров БССР по радиовещанию и ТВ. Отдел передач для воинов и молодежи. Тексты передач. М., 1970. С. 70–96.
5. Ветер странствий-4 / Государственный комитет Совета Министров БССР по радиовещанию и ТВ. Отдел передач для воинов и молодежи. Тексты передач. М., 1967. С. 115–136.